

Les maladies de la mémoire. Par Th. Ribot, directeur de la Revue philosophique. Paris. Germer Baillière. 1881. 2 Fr. 50 Cent. (165 l.)

Az emlékezet felfogásában két igen eltérő nézet uralkodik. Az egyik azt a lélek különös tehetségének, a másik az organikus anyag általános tulajdonságának tekinti. Az újabb időben sok téren nyert tapasztalatok az utóbbi felfogás javára szólnak s azért az emlékezettről szólni, mai nap annyit tesz, mint annak organikus feltételeit az idegrendszerben felkeresni s a tünetményeket ezzel kapcsolatba hozni.

Ribot úr ez utóbbi iránynak híve. Szerinte az emlékezet, lényegét illetőleg »biológiai tény« és csak esetleg »pszichológiai tünetmény.« Lényeges vonásai az emlékezetnek bizonyos állapotok megtartása (conservation), azoknak újra felidézése (reproduction) s elhelyezése a múltban (localisation dans le passé). A két első vonás lényeges és állandó, az utóbbi esetleges és változó. Ama kettőt találhatni Heringgel már az izomnál is mint a mely gyakorlottságának nyomait megtartja, melynek kiváló fokon előfordulnak az idegállományban. Tipikus képét ennek mutatják a Hartley által oly szerencsésen »másodrendű önkényteleneknek« nevezett (secondarily automatic) mozgások, melyek, mint a helyváltoztatás, különböző testgyakorlatok, ügyességek, a mindennapi élet alapját képezik. Valamint pedig az idegállomány megtartja ezen mozgásokat, úgy megtart minden egyéb változást is; még pedig Bain-nel majd teljesen biztosnak tekinthető, hogy az újra feléledt kép ugyanazt a helyet foglalja el, melyet az első alkalommal. Az emlékezetnek annál fogva nincsen különös székhelye, hanem az egész idegrendszernek általános tulajdonsága.

Az emlékezet keletkezéséhez már most kétféle physiologiai feltételek kívántatnak. Ezek 1. egy különös változás, mely az idegzet elemeiben előidéztek, tehát az idegsejtek állapotának módosulása, 2. bizonyos kapcsolat, mely ezen sejtek bizonyos száma között az idegszálak mentében keletkezik. Ezeket Ribot úr »associations dynamiques«-nak nevezi. Hogy miben áll ama változás a sejtekben, azt, a mint Ribot úr is őszintén hevallja, nem tudjuk (14 l.) Azon alakra vonatkozólag, a melyben a sejtek e módosítást megtartják, elfogadja egyszerűen Maudsley tanát, hogy a tömecsek az elszenvedett hatás alatt megváltoztatják első helyüket s az egymáshoz helyet többé vissza nem nyerik. Annál alkalmasabbak lesznek arra, hogy adandó alkalommal ezen új helyzetben könnyebben rezegjenek, azaz, nyernek bizonyos rezgésre való hajlandóságot (disposition a mint azt Ribot úr Wundt-tal nevezi).

Az emlékezet ennek alapján mintegy különböző rétegeket

mutat. A legelső réteget képezik az öröklött egyszerű reflexmozdulatok; e felett vannak az összetett reflexmozdulatok, melyeket az egyén maga szerzett, pl. látás, tapintás, járás; a 3. dik rétegben találjuk a majd egészen »organizált« emlékezetet, pl. az egyes táncosnők mozdulataiban; felette a nyelvek ismeretére akadunk pl. anyanyelvé, a mely az öntudatos és a nemtudatos között áll, s legfelül találjuk a teljesen öntudatos (et non organisés) emlékezeteket, pl. egy nyelv, a melyet tanulni készülünk. Az emlékezet tehát arra törekszik, hogy az esetleges, változó, öntudatos állapotokat állandó nemtudatos alakba változtassa, vagyis organizálja.

E sorok írója az emlékezet eme felfogásában teljesen osztozik, s néhány év előtt egy értekezésben kifejezést is adott ebbeli nézetének. Kifogása alá csak a residuumok vagyis dispositiók fogalma esik, a melyről már akkor is kimutatta, hogy magyarázó elv nem lehet, a mennyiben ezen szóhoz semmi világos gondolatot kapcsolni nem lehet. A többi a mit Ribot úr felhoz, eltagadhatatlan tény.

Ribot úr ezen elméletét az emlékezet betegségein fejtegeti, s a kóros eseteket ezen előzményekből többnyire szerencsésen fejti meg. Az emlékezet betegségei általánosak (amnésies générales) és részlegesek (amn. partielles). Az általánosak 1. ideiglenesek (temporaires), mikor az ember elveszti öntudatát bizonyos minimumig s emlékezete is csak igen gyengén tartja meg a betegség alatt történeteket (amnésie epileptique), 2. korszakosak (périodiques), a melynél 3 eset fordul elő: a) hogy kettős öntudat képződik, mely független egymástól; az egyikben a beteg elfelejti azt, a mi a másikban történt vele; b) hogy az öntudat azonossága mellett az egyik állapotban az ember pl. szelid, másikban vad természetű; c) a somnambulikus állapotoknak új, mintegy elősdi emlékezete.

Az ideiglenes és ezen korszakos feledések egyformán azt mutatják, hogy legelső sorban azon ismeretek és ügyességek vesznek el, melyek újabb keletűek, tehát az egészen öntudatunk által szabályozott ügyességek. Az emlékezet destructiója »a nem állandótól az állandóhoz halad« (descend progressivement de l'instable au stable). A romlás menete tehát következő: 1. elvész a legújabb események emlékezete, 2. a múlt képek; a gyermeki kor képei legtovább maradnak. 3. éri a sor az érzelmeket; érzelmeink mi magunk vagyunk, ha ezeket elfelejtjük, elfelejtjük minmagunkat. 4. legtovább megmarad a mozdulatok ügyessége pl. felkelni, feküdni, kézimunkákkal foglalkozni, kártyajáték, stb. Ezen törvényt Ribot úr »lois de régression ou de réversion«-nak nevezi (95) s azt találja, hogy az kitünően bizonyítja az emlékezetnek általa adott felfogását. Mert ha az amnésie bi-

zonyos módon megállítható, akkor az emlékezet visszaszerzése a fent jelzett sorral megfordított rendben történik, a miben azon biológiai törvény egy esete látható, hogy a legújban alakult szövetek legelsőbb degenerálnak.

Ribot ur a 3-ik fejezetben a részleges emlékezetvesztésekről szól (amnésies partielles). Ennek csak egy esete van, melyet tanulmányozhatnánk, a jegyek emlékezete (signes parlés et écrits, interjections, gests). Elfelejtjük pl. a görög nyelvet, vagy a zenét; rá nem ismerünk nőnkre s gyermekeinkre; elfelejtjük a tulajdonneveket, vagy a számokat, személyek külső alakját stb. Mindezek egyszerű magyarázatukat abból nyerik, a mit Long et óta sokan feltettek, Ribot ur is,* hogy a különböző érzéki adatok az agyban különböző szék-helyekkel bírnak.

Nevezetes bizonyosságot tesz Ribot úr elmélete mellett az aphasie (beszédre való képtelenség). Némely beteg egyáltalában semmit sem bír kifejezni; mások tudnak beszélni, de nem írni; ismét mások beszélnek és irnak, de mindent helytelenül (paraphasie és paraphrasie). Néha hallanak és látnak jól, de nem értenek semmit (szósiketség és szóvaktság, Wortblindheit und Worttaubheit). Ennek magyarázatát abban leli Ribot úr, hogy az ily jegyekhez szükséges mozdulatok emlékezete (mémoire motrice) elvész; a kép és jegye tehát ezen betegségben különválnak, holott egészséges állapotban egybeforrtak.

A nyelvfeljítés határozott fokozatot mutat. Először a tulajdonnevek, 2. a főnevek, 3. a mellénevek. (A nyelvtudomány is támogatja e feltevést, a mennyiben a nyelvfeljítés épen ellenkező uton halad.) 4. igék, 5. indulatszók, 6. taglejtések. Ha az apathia gyógyulása sikerül, akkor dr. Grasset szerint a menetet az elvesztéssel megfordított sorban halad.

Ribot ur végre az »exaltations de la mémoire« című IV. fejezetben a feltűnően gyorsan feleledő képeket, továbbá elfelejtett nyelvek feleledését veszi figyelmé alá s egy »Conclusion«-ban az egész kutatást összefoglalja.

Nagyon sajnálom, hogy a hely szűke nem engedte e kitűnő dolgozat részletesebb ismertetését. Eltekintve azon elkerülhetetlen homálytól, a mely az idegsejteknek feltett »módosulását« és az »assoc. dynamiques« gondolatát mindig kísérni fogja; eltekintve a disposition nem elég magyarázó fogalmától; eltekintve némely, Ribot ur álláspontjával összefüggő nézettől, milyen pl. az én (moi) fogalmára vonatkozó tana. a melynél más felfogás egyszerűbb, — annyit biztosnak mondhatni, hogy az emlékezet »rétegei«, a feledés sorja (a loi de régression) igen hasznavehető gondolatok, melyeket az emlékezet további kutatásainál figyelmen kívül hagyni nem szabad. A kis könyvecske (165 lap) számos

* Hasonló magyarázat az enyém is. (Philos. Monatshefte.) 1877. 481–515 ll.

példával illusztrálja a nyert tételeket, s szép, mondhatni elegáns előadásával nemcsak a szakembernek, hanem a mívelt közönségnek általában tanulságos és gyönyörködtető olvasmányul szolgálhat. Kívánunk neki sok olvasót, a lélektannak pedig sok hasonló, gondos monographiát!

k.

G O N D O L A T O K.

Az uralkodás nem egyéb, mint a szabadságnak azon legfőbb foka, melyen nemcsak önerőnkkel élhetünk, de másokét is magunkévá tehetjük; s Caesárhoz nem áll közelebb senki, mint Brutus, ki őt legyilkolá.

E ö t v ö s.

*

Nagy szerencsétlenségünk új erély forrása lehet, ha küzdve buktunk, s a porból kezünkkel mutathatunk ellenünkre, ki a viadal gögjét élvezi. De hol vegyünk reményt, ha dúlt szívünkért senkit sem okolgatunk? Tetterőnk legkönnyebben széttörik, ha veszteségeinket nem kíséri joga a bosszúnak, emlékezete a csalatásnak.

K e m é n y.

*

Az ember, az ép, az egész ember, bizonyos pontig, ha nem is mindenre, legalább igen sokra alkalmas. Igazi köre azonban, melyben ugyszólván csodákat mívelhet, mindig s mindig csak az, melyre születve van. — — — S vajjon az uraságnak és uralkodásnak philosophiája nem abban áll-e, hogy a mennyire csak lehet, mindenki azon helyre állíttassék, melyben legtöbb jót és hasznost művelhet, és egy nemzetnek valódi súlyát és becsét nem az határozza-e el legfőképp, hogy egy tagja se kalandozzon hasztalan, sőt károsan, igazi sphaeráján kívül, de mindegyik azon körben működjék, melynek talpraesett kitöltésében ő legtöbb isteni szikrával bír.

S z é c h e n y i.

*

A kormányformát illetőleg úgy találtam, hogy szegény ember legjobban élhet egyeduralom alatt, a gazdag pedig köztársaságban. Ugy találtam, hogy általában minden országban g a z d a g s á g csak más név e helyett s z a b a d s á g; s egy ember sem szerelmes maga olyannyira a szabadságba, hogy ne óhajtana a társadalomban legalább néhány egyént önakarata alá szegni.

G o l d s m i t h O.

*

Elmondhatjuk, hogy soha egyetlen jellemet sem értettek meg valódilag, ha előbb azt nemcsak az elnézésnek, hanem éppen a rokonszenvnek bizonyos érzésével nem vizsgálták. Mert itt erősebben igaz, mint bármely más esetben, hogy a szív messzebb lát, mint a fő. Legyünk róla biztosak, hogy ellenségünk n e m az a gyűlöletes lény, a minőnek mi magunk előtt lefestjük. Az ő bűnei és aljasságai saját lelke előtt bizonyosan egészen más színben tűnnek fel, mint a mienk előtt, olyan színben, a mely azokat nemcsak rútakul nem, hanem néha erényekül mutatja.

C a r l y l e T.